

INSTITUTE OF LITHUANIAN HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

1991, 07

VILNIUS 1993

INSTITUT FÜR GESCHICHTE LITAUENS

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

1991

VILNIUS 1993

ИНСТИТУТ ИСТОРИИ ЛИТВЫ

ЕЖЕГОДНИК
ИСТОРИИ
ЛИТВЫ
ГОД 1991

ВИЛЬНЮС, ИЗДАТЕЛЬСТВО НАУКИ И ЭНЦИКЛОПЕДИЙ, 1993

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

1991 METAI

VILNIUS, MOKSLO IR ENCIKLOPEDIJŲ LEIDYKLA, 1993

UDK 947.45
LI 237

Redakcinė kolegija:

Vytautas Merkys (vyr. redaktorius), Tamara Bairauskaitė, Alfonsas Eidintas, Eugenijus Jovaiša, Vacys Milius, Leonas Mulevičius, Rita Strazdūnaitė (sekretorė), Adolfas Tautavičius, Irena Valikonytė, Regina Žepkaitė (vyr. redaktoriaus pavaduotoja)

Redakcijos adresas:
2600 Vilnius, T. Kosciuškos 30

Išleista pagal Lietuvos istorijos instituto užsakymą

IŠ ISTORIOGRAFINIO PALIKIMO

STANISLOVAS JANUŠONIS

VIENA 1663—1667 M. LIETUVIŠKŲ VARIO ŠILINGŲ MISLIŲ

Lietuviški infliaciniai vario šilingai, kaldinti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (toliau — LDK) pinigų kalyklose, Olivos (netoli Dancigo) — 1663 m. liepos 19 d.—lapkričio 10 d., Kauno — 1665 m. spalio 17 d.—1667 m. sausio 15 d. ir Marienburgo — 1666 m. kovo 5 d.—spalio 18 d.¹, buvo signuojami vieno ir to paties asmens — pinigų kalyklų nuomotojo ar pinigiaus — inicialais G.F.H. Kokie tai ženklai ir kam jie priklauso? Šiuo klausimu istoriografijoje gausu prieštarų samprotavimų.

Pirmasis šių inicialų esminę dalį — pavardę ir vieną vardą — jau 1835 m. iššifravo J. Jaroševičius²; tai pakartojo ir garsiajame veikale³. Čia jam padėjo Kauno pinigų kalyklos pinigiaus Andriaus Horno (Andrzej de Horn) paminėjimas išlikusiuose 1665 m. LDK arklino Boguslovo Radvilos dokumentuose, kurie buvo saugomi Radvilų Nesvyžiaus archyve.

Vėlesniems tyrinėtojams beliko tikrai papildomai pasinaudoti anksčiau skelbta literatūra (A. Horno amžininko, jo kolegos ir varžovo, Ujazdovo, Vilniaus ir Lietuvos Brastos pinigų kalyklų pinigiaus T.L. Boratinio brošiūra, išspausdinta jau 1664 m.⁴, taip pat XVIII a. pijorų Volumina Legum dviem leidimais⁵ bei J. Ohryzkos reedycja⁶) ir šiek tiek pakoreguoti J. Jaroševičių: įrašyti antrąjį A. Hor-

¹ Janušonis S. 1663—1667 m. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pinigų kalyklų infliacinių vario šilingų kaldinimo nežinomos ataskaitos // Lietuvos istorijos metraštis. 1973 metai. V., 1974. P. 123—146.

² [Jaroszewicz J.]. Litwa pod względem cywilizacji w trzech pierwszych jej chrześcijaństwa wiekach // Znioz [Wilno]. 1835. S. 57.

³ Jaroszewicz J. Obraz Litwy pod względem jej cywilizacji od czasów najdawniejszych do końca XVIII wieku. Wilno, 1845. Cz. 2. S. 210.

⁴ Boratyni T. L. Informacya o mennicy szelagowey (b.v. ir b.m. 1664). S. D3, D3A: „P. Andrzej Jerzy Horn“; „Z Panem Jędrzeiem Ierzym Hornem“.

⁵ Prawa, Konstytucye y Przywileie Krolewstwa Polskiego, y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, y wszystkich Prowincyj należących... Warszawa (toliau — Prawa...), 1737. S. 984, ir pakartotas leidimas 1786 m. S. 984: „Szlachetny Jerzy Andrzej Horn“ — sukeista vardų tvarka (Volumen Quartum).

⁶ Volumina Legum (toliau — VL). Peterburg, 1859. Vol. 4. P. 463.

no vardą — Georgas (Jurgis) — ir kartu baigti spręsti problemą. Deja, taškas ant „i“ nebuvo uždėtas. Atvirksčiai, problema dirbtinai dar labiau sukomplikuota, nes aiškinimą stengtasi grįsti vien pačių šilingų vienpusiška ikonografinė faktologija, bemaž ignoruojant autentiškus rašytinius (skelbtus ir neskelbtus) šaltinius. Toks istoriografijos posūkis, kur prioritetas teko nelabai reikšmingam argumentui — monetose esantiems inicialams GFH, privedė prie faktų falsifikavimo, tikrovės neatitinkančio stereotipiško teiginio: atseit, buvo tikrai pinigius Georgas Frydrichas Hornas, o dokumentuose sutinkamas tikrasis pinigius Andrius Georgas (Andreas Georg, Andrzej, Jędrzey Jerzy) Hornas geriausiu atveju yra ne kas kitas, kaip jo brolis ar sūnus. Monetų inicialų hipnozė iki pat šių dienų įteisingo paradoksa, kuri čia tenka išnarplioti. Tačiau prieš pradėdant reikia peržvelgti apie tai rašiusius autorius: ką kuris konkrečiai yra teigęs ir kokia iš to darytina išvada.

J. Tiškevičius, sekdamas J. Jaroševičiumi, taip pat nurodo Kaune buvus Andrių Horną (Andrzej de Horn), kuriį jis net mėgino sieti su anoniminiais GFH inicialais, jeigu „tas turėjo dar kitą vardą“⁷.

A. Rišardas antrą kartą perspausdino pradžią T. L. Boratinio kontrakto⁸, sudaryto 1663 m. spalio 29 d. su buvusiu LDK žemės izdo administratoriumi, Vilniaus vyskupu Jurgiu Bialozaru ir naujai paskirtu LDK žemės izdo valdytoju Jeronimu Krišpinu Kiršensteinu, kuriį 1663 m. lapkričio 30 d. aprobavo Senato Tarybos nariai⁹, o gruodžio 12 d. be jokio koregavimo patvirtino karalius Jonas Kazimieras¹⁰. Šis kontraktas neįsigalėjo dėl LDK žemės izdo Vilniaus komisijos komisarų dalies opozicijos¹¹. A. Rišardas tame dokumente pirmą kartą tiesiogiai susidūrė su tikraisiais Horno inicialais: Andrius Georgas Hornas (Jędrzey Jerzy Horn). Betgi ir pirmasis nedovanotinai nusikalto, komentaruose jį vadindamas vienu Jurgio (Georgo) vardu¹². Dėl GFH inicialų jis tepadarė vieną atsargią prielaidą, jog juos galima būtų identifikuoti su Jurgiu (Georgu) Hornu ir tikrai 1663 m. Olivoje kaldintuose šilinguose, o 1665 ir 1666 m. šilingai su raide F lieka nepaaiškinti.

Atsirado dar „originalesnė“ V. Vitygo spėlionė. Jis šiuos inicialus skyrė Vroclavo (Breslau) 1678—1679 m. pinigų kalyklos spau-

⁷ Tyszkiewicz J. Skorowidz monet litewskich. Warszawa, 1875. S. 46: „Mamy szelągi z literami G.F.H. Mogą one mieć styczność z Hornem jeżeli ten jeszcze inne miał przydomki“.

⁸ Ryszard A. Niektóre materiały do historii mennicy szelężnej za Jana Kazimierza w Brześciu Litewskim i Oliwie // Zapiski Numizmatyczne, wydawane przez M. Kurnatowskiego. Kraków, 1886. T. 1, rocznik 3. N 8. S. 135—138, o dok. S. 137—138.

⁹ Muzeum Narodowe w Krakowie, Biblioteka Czartoryskich (toliau — Bibl. Czart.). Rkps. 401. S. 51—52.

¹⁰ Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (toliau — AGAD), Archiwum Radziwiłłowskie (toliau — AR). Dz. 2, ks. 20. S. 581—588.

¹¹ Boratini T. L. Op. cit. P.D3, D3a, A3b; AGAD. AR. Dz. 2, ks. 20. S. 581; AGAD. AR. Dz. 2, ks. 20. S. 581; Bibl. Czart. Rkps. 2736. S. 251, 276—277; Lietuvos valstybinis istorijos archyvas (toliau — LVIA), Senieji Aktai (toliau — SA). F. 3259. B. 11. L. 32—33, 37, 50—51, 58—59; Janušonis S. Min. veik. P. 130—131.

¹² Ryszard A. Op. cit. P. 136.

dų raizytojui Georgui Franciškui Hofmanui¹³. Deja, ši versija nesulaukė nė vieno pasekėjo.

A. Hnilka, bene daugiausia pasidarbavęs gvildendamas XVII a. vidurio vario šilingų infliaciją, pirmasis panaudojo daug rankraščių ir skelbtos medžiagos, tačiau su Hornu pasielgė stačiai nesuprantamai. Nurodydamas T. L. Boratinio brošiūrą, jis suklastojo šio autoriaus duomenis! Vienu atveju paminėjo Joną Jurgį Horną (Jan Jerzy Horn)¹⁴, o kitu — tiktai Jurgį Horną¹⁵ ir plačiau nepaaiškino, ar tai vienas ar du asmenys ir nemėgino sujungti visumon su monetų inicialais.

Lygiai taip pat nesusimąstė R. Ribarskis, kuris vienu atveju jį vadina Andriumi¹⁶, kitu — Jurgiu¹⁷.

O Lietuvos numizmatikos mokslo autoritetas M. Gumovskis, ignoruodamas T. L. Boratinio ir A. Rišardo duomenis (o gal jų net nematė, nors nurodo, kad naudojosi?), Horną tevadina vienu Jurgio vardu ir, nesileisdamas į išsamėsius išvedžiojimus, GFH inicialus skyrė ką tik minėtam Georgui Hornui¹⁸.

Po II pasaulinio karo teigiamų poslinkių nagrinėjant problemą nesulaukta. Priešingai, kiek netikėtai (nors tokio aiškinimo pagunda anksčiau ar vėliau turėjo kilti) susiformavo naujas, nė vienu papildomai nustatytu faktu nepagrįstas, tiesiog iš piršto laužtas tvirtinimas: GFH — tai Georgas Frydrichas Hornas. Šią spaudos antį pirmasis paleido E. Laucevičius, kuris, disponuodamas J. Jaroševičiaus bei Volumina Legum duomenimis, neatsižvelgė į faktus, o tiesiog juos ignoravo, suklustodamas iš vieno Andriaus Georgo Horno — du: Georgą Frydrichą ir jo sūnų Andrių¹⁹.

¹³ Wittyg W. recenzijoje knygos: Kirmis M. Handbuch der polnischen Münzkunde. Posen, 1892 // Kwartalnik Historyczny. Lwów, 1894. R. 8. S. 277; Płg. Friedensburg F. Schlesiens Münzen und Medaillen der neueren Zeit. Breslau, 1901.

¹⁴ Hnilko A. Włosi w Polsce. I. Tyrus Liwjuż Boratyni, Dworzanin króla Jana Kazimierza i uczony (toliau — Hnilko A. T. L. Boratyni). Kraków, 1922. S. 51; „Boratyni wspomina w Informacji [...] poczem zawarto kontrakt z Janem Jerzym Hornem“. Šis darbas, be to, yra išspausdintas žurnale „Wiadomości Numizmatyczno-Archeologiczne“. Kraków, 1921. S. 97—125; 1922. N 1—6. S. 1—36; N 7—12. S. 65—88.

¹⁵ Hnilko A. T. L. Boratyni. S. 52.

¹⁶ Rybarski R. Skarb i pieniądz za Jana Kazimierza, Michała Korybuta i Jana III. Warszawa, 1939. S. 398: „Zawarto kontrakt z niejakim Andrzejem Hornem“.

¹⁷ Ten pat. P. 399, 404.

¹⁸ Gumowski M. Podręcznik numizmatyki polskiej. Kraków, 1914. S. 115; „Prócz niej mamy wiadomość o mennicy w Oliwie, gdzie zarządzą był niejaki Jerzy Horn, do którego prawdopodobnie odnoszą się litery GFH“; Gumowski M. Mennica wileńska w XVI i XVII wieku. Warszawa, 1921. S. 159, 160, 164, 189. S. 164: „... dlatego komisja zawarła kontrakt z niejakim Jerzym Hornem, którego litery GFH figurują na szelągach litewskich z lat 1663, 1665, 1666“; Gumowski M. Handbuch der polnische Numismatik. Graz, 1960. S. 62.

¹⁹ Laucevičius E. Kauno pinigų kalykla // Iš lietuvių kultūros istorijos. V., 1961. T. 3. P. 235—236: „1663 m. pradžioje naujas Lietuvos išdo valdytojas Jeronimas Krišpinas Kiršenšteinas sudarė sutartį su kitu kalyklų nuomininku — Georgu Fridrichu Hornu...“, „Georgas Fridrichas Hornas Kauno kalyklą buvo pavėdęs Andriui Hornui, greičiausiai savo sūnui, kuris ją tvarkė visiškai savarankiškai“ (kodėl tuomet nedėjo savo inicialų? — S. J.).

Tad dar daugiau supainiojus inicialų klausimą, toliau naujadaras nekritiškai plito kitų autorių darbuose, kur jau nedvejotama buvus Georgą Frydrichą Horną²⁰, nors retkarčiais dar prisimenamas ir Georgas Hornas²¹.

Be jau minėtų nuorodų į Andriaus Georgo Horno vardus skelbtuose šaltiniuose, rankraščiuose tiesiogiai liečiančiuose LDK pinigų kalyklas ir jų pinigus, taip pat aptinkame šiuos vardus: vienu atveju abu iš karto — Andrius Georgas²², kitais dviem — vienu kuriuo — Andrius²³ arba Jurgis (Georgas)²⁴.

Jokie duomenys neduoda net menkiausio pagrindo įtarti buvus du Hornus ir juo labiau kurį kitą administravus vieną iš trijų mi-

²⁰ Niemirycz W. Skarb boratynek z Przasnysza // Wiadomości Numizmatyczne. Warszawa, 1973. R. 18, zasz. 3. S. 108—109; Szwaagrzyk J. A. Pieniąd na ziemiach polskich X—XX w. Wrocław etd., 1973. S. 207; Kałkowski T. Tysiąc lat monety polskiej. Wyd. drugie, powiększone. Kraków, [1974]. S. 261.

²¹ Niemirycz W. Fałszywe szelągi miedziane z ostatnich lat panowania Jana Kazimierza // Biuletyn Numizmatyczny. Warszawa, 1970. N 10. S. 190—191; Wojtulewicz H. Pieniądz polski za Jana Kazimierza. Warszawa, 1971. S. 15, 21.

²² Boratyni T. L. Op. cit. P. D3: „Andrzej Jerzy Horn ze Gdańska”; 1663. X.29 d. T. L. Boratynio su LDK žemės įždu tekste: „zawarłem był Contract nomine et auctoritate tēius Commsissionis z Panem Jędrzeiem Jerzym Hornem z przesłym Contrahentem Naszym o Mennice W.X. Litew. na lat dwie...”; Ryszard A. Op. cit. P. 138. Tos sutarties Jono Kazimiero ratifikaciniame rašte 1663. XII. 12 d. skaitome: „z Panem Andrzejem Jerzym Hornem przesłym Contrahentem naszym o mennicę WXL na lat dwie... , który ią ex mente contractus w Oliwie locowawszy, hunc usque administrabant...” // AGAD. AR. Dz. 2, ks. 20. S. 581; Tikrojoje, įsigaliojusioje T. L. Boratynio sutartyje su LDK žemės įždu dėl vario šilingų kaldinimo 1664.I.21 d. „Panem Andrzejem Jerzym Hornem o Mennice WXLit. non successit” // LVIA. SA. F. 3259. L. 34; 1664.VII.17 d. LDK žemės įždo Vilniaus komisijos komisarų nutarime, kuriuo pripažįstamos A. G. Horno pretenzijos dėl nuostolių atlyginimo, prieš laiką uždarius Olivos pinigų kalyklą — „Jego Ms Pan Jędrzey Jerzy De Horn Generalfactor JKMcsci per Supplicem” // LVIA. SA. F. 3259. L. 38; Varšuvos Seimo kvotos komisijoje, 1667.III.24 d. nagrinėjusioje LDK pinigų kalyklų veiklą: „4. Contract z P. Andrzejem Jerzym Hornem Generalnym Factorem Je^o KM y XXLit^o ad 1663 d. 28 Mai w Wilnie...” // Bibl. Czart. Rkps. 2736. S. 251; VL. Vol. 4. P. 463: „Szlachetny Jerzy Andrzej Horn z mennice Oliwskiej” (sukeista vardų tvarka).

²³ Jaroszewicz J. Op. cit. Andrzej de Horn. Žr. 2, 3 išnašą; Olivos pinigų kalyklos kontrolieriaus, Žemaitijos kašteliono V. Ordos 1667.III.26—27 d. Varšuvos Seimo kvotos komisijai pateiktoje ataskaitoje: „Rationes Mennice Oliwskiej. Za Contractem od zesłego S: Pamięci JM Xdza Biskupa Wileńskiego P. Andrzeiowi Hornowi dany” // Bibl. Czart. Rkps. 2736. S. 155; 1664.X.22 d. Prūsijos seimelio Marienburge instrukcijoje savo pasiuntiniams į seimą reikalaujama iš seimo apginti Prūsijos piliiečio A. Horno finansinius reikalus jo pinigų kalimo kontrakte su LDK: „Horn Andreas” // Gorski K. Inwentarz Aktów sejmikowych Prus Królewskich (1600—1764). Toruń, 1950. Cz. 1. N 2197. S. 248.

²⁴ LVIA. SA. F. 2654. L. 90v: „z Szlachetnym Jerzym de Horn Generał Factorem JKMcsci” A. G. Horno sekretoriaus Kauno pinigų kalykloje Jono Hemsingc laiške, rašytame B. Radvilai 1666.VII.9 d. iš Kauno pilies: „Ja, Jan Hemmsing Piszarz Mennice Kowienskiej Administratyei JMP. Jerzego de Horn generalnegc Factóra JKMcsci Centrahenta y Administratora Minnic W^o XL°” // Центральный Государственный Исторический архив Белорусской ССР (toliau — ЦГИА БССР). Ф. 694. Оп. 4. Д. 2112. Л. 330.

nėtų pinigų kalyklų²⁵. Tiesa, pavyko užtikti buvus jo brolių Danie-
lių Albertą (Alberdyngą — Albertiną), kuris 1663 m. dirbo brolio
vadovaujamoje Olivos pinigų kalykloje, o suėmus A. G. Horną, pas-
kutines 3 dienas tvarkė brolio įmonės veiklą²⁶.

Iki šiol susidūrėme su A. G. Horno asmenybe, jo vardais: Seimo
nutarimų-konstitucijų, 1667 m. Seimo kvotos komisijos protokolų
juodraščių, jo ar T. L. Boratinio sutarčių-kontraktų su LDK žemės
įždu dokumentuose, rašytuose, taip sakant, kitų žmonių, todėl kai
kam gali kilti abejonių dėl jų autentiškumo. Na, o kaipgi pats
Andrius Georgas Hornas save vadino? Atsakymą, šiuo atveju patį
autoritetingiausia, neduodantį teisės toliau vadovautis jo vardo
klastotėmis, patį autentiškiausia — jo paties ranka rašytą ir pasira-
šytą ir galutinai užbaigiantį istoriografijoje siautėjusį įvairimą
abejonių nekeliančiu faktu, taip pat turime. Tai A. G. Horno 1665—
1666 m. iš Dancigo ir Marienburgo rašyti Brandenburgo elektoriaus
ir Prūsijos kurfiursto Frydricho Vilhelmo vietininkui Prūsijoje LDK
arklininkui B. Radvilai laiški, kuriuose jis pasirašo „A:G:de:
Horn“²⁷. Juose, beje, liečiami Kauno ir Marienburgo pinigų kalyk-
lų reikalai, nes Kauno pinigų kalykloje B. Radvilai, kaip ir kitiems
LDK dignitoriams, buvo leista iš savo žaliavos nusikaldinti vario
šilingų, apie kuriuos ir kalbama.

Peržvelgus istoriografiją ir svarbiausius šaltinius, kuriuose pa-
vyko užtikti A. G. Horno inicialus (duomenys be jų čia nepatei-
kiami), kyla pagrįstas klausimas: kaip suderinti monetose matomus
inicialus GFH su A. G. Horno tikraisiais vardais?

Raktą šiai problemai išspręsti vėlgi randame minėtuose A. G.
Horno laiškuose, tiksliau — paties A. G. Horno autentiškuose ant-
spauduose, kuriais buvo užantspaudavęs laiškus B. Radvilai. Pasi-
rodo, A. G. Hornas priklausė ne eiliniams miestiečiams, o patrici-
jatumui ar net bajorų luomui. Jis legitimavosi Vienaragio herbu ir
papildomai, kaip tuo metu buvo įprasta, antspaude dėjo ir savo
inicialus A G V H. Tai dar vienas nepaneigiamas jo vardų Andrius
Georgas patvirtinimas, tačiau, kita vertus, iškyla vėl naujas neži-
nomasis — inicialas V. Ką jis reiškia? Tai ne kas kita, kaip nuo-
roda į išskirtinumą, kilmingumą. Šie A. G. Horno ant antspaudo
esantys inicialai iššifruojami taip: Andrius Georgas von Hornas.
Kodėl? Taip teigti pagrindo duoda du dalykai. Visų pirma tai, kad
A. G. Hornas buvo ne eilinis miestietis, o priklausė to meto feo-

²⁵ VL. Vol. 4. P. 463: „Szlachetny Jerzy Andrzej Horn z mennice Oliwskiey... Tenze Horn takze z wybiiania mennice szelezney w Malbroku, y w Kownie". Tas pats abiejų pajorų leidiniuose // Prawa... S. 984.

²⁶ Bibl. Czart. Rkps. 2736. S. 155; „Przez Pana Daniela Alberdynga". S. 251: „Alberdnyk przyrodny Brat Pana Horna"; Центральная библиотека АН Украинской ССР (toliau — ЦНБ АН УССР. Ф. 5953. Л. 396: „Daniel Albertin, ten trzy dni był". Vėliau jį sutinkame 1672—1675 m. nuomojantį Marienburgo ekonomijos Didžiųjų Žulavų kaimą — Brodzaką. Žr. Hejnosz W. i Waluszevska J. Źródła do dziejów ekonomii malborskiej. Toruń, 1967. T. 4. S. 110, 125.

²⁷ AGAD. AR. Dz. 5. Teka 118. Poz. 5381. S. 2, 6, 9, 12, 16, 19, 23, 25 — 8 originalai.

dalinės visuomenės elitui, kuriam pabrėžti ir buvo skirtas herbas, papildomai pažymėtas ne tik vardų ir pavardės inicialais, bet ir kilmingumą žyminčiu ženklų „von“. Antra, toks pedantiškas savo kilmingumo pripažinimo²⁸ laikymasis²⁹ rodo jį buvus ne itin „mėlyno kraujo“: neseniai indigenuoti neofitai, dar neapsipratę su savo nauja padėtimi, paprastai visur ir visada stengiasi tai palaikyti, ir ko nebūtina rodyti, sakysim, neeiliniam magnatui kunigaikščiui B. Radvilai, su kuriuo jis net korespondavo prancūziškai, parašė įkomponuodamas nelabai patogų artikelį „de“. Ir jo gyvenimo būdas rodo, kad buvo taip, o ne kitaip: pragyvenimo šaltinį sudarė ne savų baudžiauninkų išnaudojimas, o paprasčiausio kapitalistinio verslininko užsiėmimas³⁰.

Sugretinę A. G. Horno antspaudo ir lietuviškuose vario šilinguose esančius inicialus, gauname AGVH ir GFH. Atmetus pirmojo atvejo A inicialą, kurio nėra ant monetų, lieka ta pati prasmė: Georgas von (fon) Hornas. Tokio sugretinimo realumą patvirtina ir tai, kad A. G. Horno dokumentuose neretai irgi buvo vadinamas tikrai vienu Georgo vardu³¹. Vadinasi, lietuviškų vario šilingų, kaldintų 1663 m. Olivoje, 1665—1667 m. — Kaune ir 1666 m. — Marienburge, inicialai GFH, yra iššifruojami — Georg fon Horn.

Kitai neaiškina nei rankraščiniai, nei pagaliau ikonografiniai

²⁸ Vienur jis vadinamas kilmingojo (szlachetny) vardu // VL. Vol. 4. P. 463: „szlachetny Jerzy Andrzej Horn; LVIA. SA. F. 2654. L. 90—90v: „Szlachetnym Jerzym de Horn“ // LVIA. SA. F. 4107. B. 11. L. 107, 109v.: „Szlachetnego Horna“. „Szlachetny Horn“. Kitur — su priešdėliu-artikeliu, reiškiančiu kilmingojo prasmę // LVIA. SA. F. 2654. L. 90—90v: „Szlachetnym Jerzym de Horn“ // LVIA. SA. F. 3259. L. 38: „Pan Jędrzey Jerzy De Horn“, „w sprawie Pana De Horna“, „P. De Horna“; AGAD. AR. Dz. 5. Teka 148. Poz. 6747: „Im Panem Dehornem“; ЦГИА СССР. Ф. 694. Оп. 4. Д. 2112. Л. 330 об.: „Administratiew JMP Jerzego de Horna“.

²⁹ Žr. 27 išnašą.

³⁰ Hornai indigenuoti gana primityviai. Jų šeima nebuvo priimta į kokią žinomą lenkų šeimą, t. y. ji negavo herbo iš senos feodalų giminės, nes, matyt, neatsirado feodalų, norinčių susigiminiuoti su miestiečiais. Nesugalvojus originalesnės išmonės, pasinaudota pigiu etimologiniu metodu; Horn (vok.) — ragas (gyvulio). Kaip matome, mažai nutolta nuo pavardės reikšmės — vienaragis (žirgas su ragu). Apskritai Hornų kilmės klausimas neaiškus: jie galėjo būti kilę iš švedų. Žr. Ulrich A. Der schwedische Ursprung der ostpreussischen Familie von Horn // Ostd. Familienkunde. 1967. Jg. 15. H. 2. S. 307—309. Galima kilmė iš vokiečių: Boockmann H. Preussen, der deutsche Ritterorden und die Wiederstellung der Marienburg // Acht Jahrhunderte Deutscher Orden (Bad Godesberg), 1967. S. 547—558. Jeigu jo brolis Danielius Albertas būtų ne bajoras, jis vargu ar būtų gavęs teisę išnaudoti baudžiauninkus Brodzako kaime.

³¹ Žr. 24 išnašą.

duomenys³². Kad A. G. Hornas nenorėjo dėti A raidės, netiesiogiai rodo jo brolio Danieliaus Alberto vardas. Matyt, jis nieko bendra nenorėjo turėti su broliu, tebuvusiu jo talkininku, todėl ir pašalino bet kurios aliuzijos galimybę.

³² Analogijų toli ieškoti nereikia. Taip pat yra iššifruojami 1623—1627 m. Vilniaus ir kitų pinigų kalyklų Lenkijoje nuomininko Jokūbo Jakobsono von Emden inicialai JJVE, dėti jo ant 1617—1621 m. medalių. Hutten-Czapski E. Catalogue de la collection des medailles et monnaies polonaises. St.-Petersbourg, 1871. N 1414—1415; Gumowski M. Mennica wileńska... S. 125—127, 129, 189; Gumowski M. Medale Zygmunta III. Kraków, 1924. N 72, 73, 79. S. 85—88, 94—97; Gumowski M. Medale polskie. Warszawa, 1925. S. 76; Jędrzejowska H. Jacobson Jakub a Gehema (ok. 1576—1639) przedsiębiorca mennicy // Polski Słownik Biograficzny. Wrocław etc., 1963. T. 10. S. 281—282. Lygiai taip pat pasielgė 1684—1685 m. Bidgoščiaus pinigų kalyklos pinigius S. Placheras, dėdamas ant tų metų trečiojų, šeštųjų ir talerių savo inicialus SP arba SVP // Gumowski M. Mennica bydgoska. Toruń, 1955. S. 245.